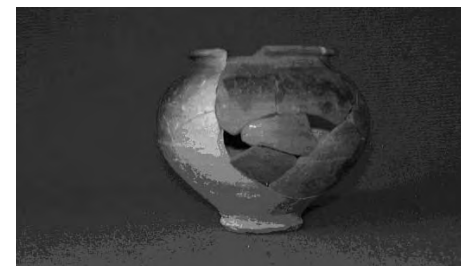

Archeologie 2008

Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant

■ Voorwoord	2
■ Asse-Nerviërstraat. Eerste resultaten van het archeologisch onderzoek (januari - maart 2008).	3
■ Op zoek naar de steentijd in Averbode	6
■ Archeologisch onderzoek Kasteel van Beersel.	7
■ Verkennend archeologisch onderzoek site Bogaardenklooster te Diest.	10
■ Kamperen op de vicus: Archeologisch onderzoek op een voormalige camping te Elewijt-Broekstraat.	11
■ Het gebruik van Gallo-Romeins aardewerk van de villa op de Goudberg, Hoegaarden.	14
■ Het archeologisch onderzoek van het Locutorium van de abdij van Park.	16
■ Opwijk – Millenniumstraat. Archeologisch onderzoek van een landelijke site.	18
■ Archeologisch onderzoek Borchtsite Opwijk.	20
■ Werfcontrole naar apotheek Verlinden - Opwijk.	21
■ Tussen koolzaad en kerosine: proefsleuvenonderzoek te Steenokkerzeel – transitcentrum.	22

Voorwoord

In tijden waarin snelheid en vernieuwing centraal staan lijkt archeologie wel een anachronisme.

Geduldig graven in de grond, met als resultaat soms gewoon een handvol scherven, indrukken van wat ooit een site was, wat vage houtskoolresten. Al deze restanten moeten bovendien ook nog eens zorgvuldig in kaart worden gebracht, geregistreerd, onderzocht, beschreven, gecatalogeerd... Een monnikenwerk, dat op het eerste zich misschien weinig zinvol kan lijken.

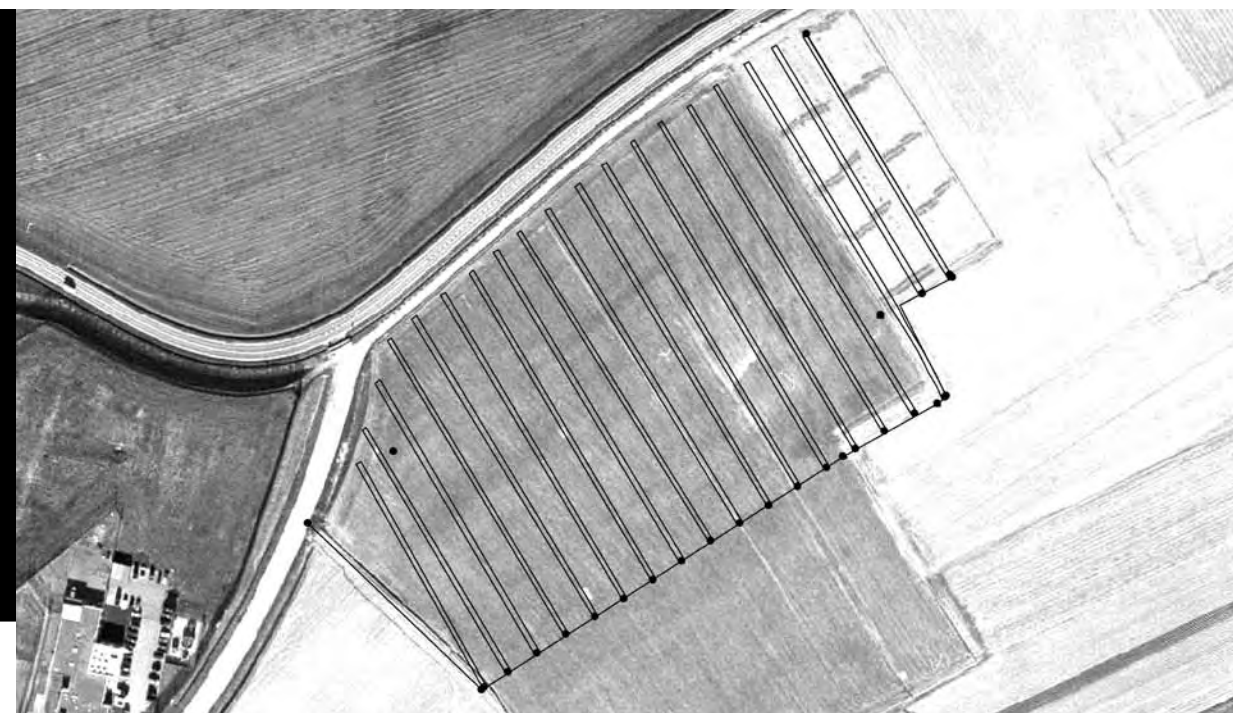
Op het eerste zicht dan wel. Want wie verder wil kijken dan de spreekwoordelijke neus lang is beseft dat al dit geduldige werk van onschatbaar belang is. Van belang voor onze kennis van het verleden, van belang voor het begrijpen van wie we zijn en van waar we komen. Alle archeologische vondsten samen vormen de legpuzzel van een andere wereld. Een wereld die voorbij is, maar waarvan wij tegelijkertijd de rechtstreekse erfgenamen zijn.

En daarom is het nét in tijden van snelheid en vernieuwing essentieel dat we -ook als provincie- het belang van archeologie blijven onderlijnen. Want de verleiding blijkt soms groot om de restanten van dat verleden te negeren, om er met de grove borstel door te gaan. Het is de strategie van de kortzichtigheid, waarbij onmiddellijke belangen het zicht op het lange-termijnperspectief vertroebelen. Maar wie alleen naar de bal kijkt -en niet naar het doel- komt maar zelden tot scoren.

Want laat het dan een cliché zijn zo groot als een huis, het is natuurlijk wel wààr: we hebben het verleden nodig om ons te situeren, weten vanwaar we komen, helpt klaar te zien in waar we naartoe gaan. De bodem en wat er in zit maakt deel uit van het menselijke geheugen, een geheugen dat essentieel is voor volwaardig mens-zijn.

Dat wisten onze voorouders trouwens ook al. In de Griekse mythologie zijn de muzen de bron van kunst en van wetenschap. En het is allicht geen toeval dat de moeder van die creatieve dochters -Mnemosyne- de godin van het geheugen is...

Tom Troch
gedeputeerde voor cultuur

Locatie onderzoekszone

danig zijn vervormd door oververhitting dat hun plaats in het recipiënt niet meer kan worden gedetermineerd, vervolledigen het gamma. Ook secundair verbrande scherven zijn aanwezig in het ensemble maar werden nog niet opgelijst.

Bovenvernoemde inspectie was in de eerste plaats een quantificatie zonder toewijzing van scherven aan vormen, zodat wij op dit ogenblik enkel open deuren kunnen intrappen wat betreft het vormenrepertorium: zowel open als gesloten vormen, met in het laatste geval zowel naar binnen gerichte als opstaande of naar buiten gerichte randen. Afgeronde vormen lijken te primeren, hoewel occasioneel ook een duidelijker geprononceerde knik voorkomt.

Het meest opvallende aspect van het eerder zandige aardewerkbaksel is behalve de relatieve hardheid ook de vrij fijne magering. Slechts uitzonderlijk komen scherven met bijv. grovere grindbrokjes voor. Wat de afwerking en/of versiering van het schervenmateriaal betreft blijkt van de wandscherven 85% onbesmeten, net geen 8% besmeten en ongeveer 6% geglad. Minder dan 1 % is versierd, met o.m. kamstrepen, fijne ondiepe lijntjes of uitzonderlijk een aantal diepte groeven. Ruim 60 % van de randen is versierd, overwegend met vingertopindruk boven op de rand. Ten slotte blijken dubbel zoveel geknikte als ronde bodems voor te komen.

Opmerkelijk is ook één wandscherf die sporen van een rode kleurstof draagt, mogelijk een restant van de vuling die tegen de binnenzijde van de pot is blijven kleven.

Een chronologische duiding van het ensemble wijst op basis van de rudimentaire triage van het aardewerk richting late brons- en vroege ijzertijd (ca. 1200 – 500 v.C.) Het is duidelijk dat de kuil als dumpplaats van nederzettingafval werd gebruikt. De houtskoolrijke zwarte laag

en de resten verbrande leem wijzen erop dat huisraad en constructieafval (huiswandleem, ovenleem?) in de kuil werden gedumpt. Waarschijnlijk was het opvullingsinterval tussen de verschillende lagen niet groot, maar verder onderzoek naar eventuele links kan hierover meer uitsluitel geven. Studie van de secundaire verbranding kan voorts nog uitwijzen hoeveel en welke fragmenten van de gebroken 'huisraad' vóór het dumpen nogmaals aan verbranding werden blootgesteld. Deze gegevens kunnen dan misschien weer een opstap vormen voor hypothesen over de motieven hierachter. Op nederzettingniveau kan men ervan uitgaan dat andere bewoningssporen in de nabijheid, misschien hellingopwaarts naar de rand van het plateau, te zoeken zijn. Als wij deze locatie koppelen aan de bovenvernoemde vondstmelding van een urnegrav enkele honderden meter ten noordoosten, dan hebben wij in Steenokkerzeel misschien de tip van de sluier van een nederzetting met bijbehorend grafveld opgelicht.

Opzet van deze bijdrage was hoofdzakelijk te dienen als appetizer. De zorgvuldige - maar tijdsintensieve - opgraving van één kuil kan een aanzienlijke hoeveelheid aan studiemateriaal opleveren. Bovendien kan dit nederzettingensemble na een grondige studie misschien als kapstok worden gebruikt om andere, nog op te graven, ensembles in de regio aan op te hangen.

We adviseren dan ook dat bij toekomstige bouwprojecten in deze (nu nog) agrarische zone een volwaardig archeologisch onderzoek dient te worden ingebed in de planningsfase, zowel ter controle en monitoring van vroegere vondstmeldingen als ter verkenning van de nog blanco archeologische terreinen.

Tussen koolzaad en kerosine: proefsleuvenonderzoek te Steenokkerzeel - transitcentrum.

Dirk PAUWELS (VIOE)

Leuven 'tussen koolzaad en kerosine'

Het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed heeft van 30 juni tot 11 juli 2008 een verkennend archeologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van de bouw van een nieuw transitcentrum te Steenokkerzeel. De plannen voor een ondergrondse niveau voor dit nieuwe opvangcentrum, vlak bij het oude welbekende '127 bis', impliceerden een bedreiging voor het ongekende bodemarchief ter plaatse.

Onder meer op basis van een vlakbij gelegen vindplaats van een villa-complex (?) - Romeins bouwpuin, ceramiek en bronzen voorwerpen - en de vondstmelding van een vlakgraf met urne en crematieresten uit de late brons- en vroege ijzertijd aan de overzijde van de landingsbaan van de luchthaven, adviseerde het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed dat de bouwwerken dienden te worden voorafgegaan door een proefsleuvenonderzoek om de aanwezigheid, en in voorkomend geval de aard en omvang, van archeologische resten te documenteren.

In overleg tussen het Agentschap en Brussels Airport Company, de bouwheer en financierder van dit onderzoek, voerde het VIOE het veldwerk uit.

Het projectgebied is een 3,5 ha groot koolzaadveld dat, gelegen tussen de Mechelsesteenweg, de Tervuursesteenweg en de gemeentegrens met Kortenberg, aansluit met de zuidrand van de Nationale Luchthaven. Het terrein ligt op de heuvelflank van de Runderenberg/Tichelberg die noordwestwaarts naar de vlakte van de Barebeek afhelt.

Het team legde hellingafwaarts in NW-ZO richting parallelle proefsleuven aan. De lengte van de twee meter brede sleuven varieerde tussen 90 en 150 m. Met uitzondering van een grote 'depressie' ongeveer centraal in het terrein, een aantal verspreide, grotendeels vondstarme, sporen en een grote ronde kuil tegen de zuidrand was de onderzoekszone grotendeels vrij van archeologische sporen.

Sinds de afronding van het sleuvenonderzoek heeft het team continu andere onderzoeksprojecten uitgevoerd, zodat nog geen basisverwerking van de gegevens kon gebeuren. Toch wil ik even ingaan op laatstvernoemde kuil door de grote hoeveelheid handgevormd aardewerk in de vulling ervan. Het ensemble is van die omvang dat het een welkome gelegenheid biedt om het lokaal nederzettingaardewerk onder de loep te nemen.

De afgeronde kuil kwam tegen en gedeeltelijk onder de Z-rand van het terrein aan het licht onder een ca. 40 cm dikke colluviumlaag. De maximale onderzochte diameter bedraagt 4 m, op basis waarvan wij kunnen veronderstellen dat de kuil zich nog ongeveer 1m verder onder het naburige veld uitstrekt. De vulling van de komvormige kuil, met een maximumdiepte van 1,30 m, bestaat uit vijf lagen waarvan vooral een zwarte laag, rijk aan houtskool en brokken verbrande leem, bijna de helft van het vondstmateriaal bevatte.

Het vondstenspectrum bestaat bijna volledig uit aardewerkfragmenten, vnl. van recipiënten maar ook van een occasioneel weefgewicht. Naast een volledig bewaard spinklosje met kartelrand kwamen er nog silexafslagen en -pijlpunt, een aantal kleine bronzen voorwerpen (waar onder een fibula) en fragmenten verbrande leem aan het licht. Het totale aantal aardewerkscherven bedraagt 4853 met een totaal gewicht van ca. 80 kg.

Een eerste inspectie ervan laat voorlopig louter toe enkele algemeenheden met betrekking tot verhoudingen en karakteristieken te formuleren. 94 % van het ensemble wordt ingenomen door wandscherven, een overwicht dat niet echt verrast. Rand- en bodemfragmenten komen ongeveer in dezelfde verhouding voor, samen nauwelijks 5%. Oortjes, kleipropen die tegen de wand zijn gekleefd en in de helft van de gevallen van één of met twee ronde gaatjes zijn voorzien, halen net geen kwart procent. Gesinterde scherven, die zo-

Asse-Nerviërsstraat. Eerste resultaten van het archeologisch onderzoek (januari - maart 2008).

Kristine MAGERMAN, Ruben PEDE, Katrien VAN DE VIJVER en Marc LODEWIJCKX

1. Aanleiding voor het onderzoek

Op 28 januari 2008 is de Onderzoekseenheid Archeologie van de K.U. Leuven van start gegaan met een archeologisch onderzoek in een zone langs de Nerviërsstraat in Asse. De directe aanleiding voor deze opgraving was de geplande nieuwbouw voor de Federale Politie op de percelen 81 L, 82 P en 82 T. Het vooronderzoek, eind november 2007 uitgevoerd door Dirk Pauwels van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE), leverde positieve resultaten op. Daarom besliste het Agentschap R. O. Vlaanderen – Onroerend Erfgoed om een archeologisch onderzoek te starten op de betrokken percelen. Er werd een periode van 35 werkdagen gepland voor het uitvoeren van het terreinwerk.

De eindverantwoordelijkheid voor het project lag in handen van prof. Dr. Marc Lodewijckx terwijl de dagelijkse leiding werd verzekerd door Kristine Magerman uit Asse die als wetenschappelijk medewerkster verbonden is aan de Onderzoekseenheid Archeologie. Ruben Pede werd aangeworven als assistent-archeoloog en Katrien Van de Vijver als archeoloog-tekenaar. De K.U. Leuven kreeg voor haar onderzoek de steun van enkele studenten archeologie en vrijwilligers van de archeologische vereniging van Asse, Agilas vzw.

De bouwheer, de Regie der Gebouwen, nam het grootste deel van de uitvoeringskosten op zich. De Gemeente Asse stelde drie arbeiders ter beschikking

voor de duur van het project. Bijkomend leverde de gemeente een financiële bijdrage voor de tentoonstelling over de onderzoeksresultaten van deze opgraving en het archeologisch onderzoek langs de Krokegemseweg in 2007. De tentoonstelling vindt plaats in Asse tussen 23 november en 23 december 2008.

2. Romeins Asse

In de loop van de 1ste eeuw n.C. ontwikkelde de Romeinse nederzetting van Asse zich rond een kruispunt van Romeinse wegen. Zeker vanaf het midden van de 1ste eeuw tot het begin van de 3de eeuw n.C. was Asse het economische en bestuurlijke centrum van de regio (vicus). De bevolking woonde op een hogergelegen plateau (Kalkoven) dat omringd werd door twee beken. De ambachtelijke en industriële activiteiten van enige omvang grepen onder meer plaats aan de noordoostelijke rand van de woonkern, waar er betere vestigingsmogelijkheden waren en eventuele milieuhinder beperkt bleef. In deze zone troffen we bij de opgraving in 2007 een goed bewaard pottenbakkers-atelier uit de tweede helft van de 2de eeuw n.C. aan.

3. Onderzoeksmethode

De nog aanwezige kelders van de vroegere Rijkswachterswoningen uit de jaren '60 verstoorden sterk een gedeelte van het terrein en de archeologische sporen

Zicht op de Romeinse weg

op deze plaatsen. De oppervlakte van de bouwput bedroeg ongeveer 2500 m² maar door de aanwezige kelders kon slechts 2100 m² vlakdekkend onderzocht worden.

Voor de volledige oppervlakte van de bouwput dienden we rekening te houden met een contractueel overeengekomen dieptebeperking van 3,90 m onder het overeengekomen referentiepunt om stabiliteitsproblemen aan het toekomstige gebouw te vermijden. Deze dieptebeperking hield in dat sommige archeologische sporen niet tot op het diepste niveau onderzocht of enkel in grondvlak opgetekend en gefotografeerd konden worden waardoor de interpretatie en de datering ervan bemoeilijkt wordt.

4. Eerste resultaten van het onderzoek

4.1. De geplaveide weg

De meest spectaculaire vondst was de aanwezigheid van een geplaveide Romeinse weg. De 5 m brede baan kon over een lengte van meer dan 20 m vrijgelegd en onderzocht worden. Een verhoging van het midden van de baan ten overstaan van de kanten zorgde voor een goede afwatering. Het wegdek, dat in zeer goede staat bewaard was, was geplaveid met grotere en kleinere, vaak onregelmatige stukken kalkzandsteen. Op sommige plaatsen zijn sporen van herstellingen met dakpanfragmenten aan het wegdek zichtbaar.

Een doorsnede op de Romeinse weg gaf ons een duidelijk beeld van de opbouw ervan. De eigenlijke basis werd gevormd door een 6 à 10 cm dik ijzerrijk laagje bestaande uit rolkeien. Bovenop deze laag bevond zich een onregelmatige laag met een dikte van 20 tot 50 cm bestaande uit een grijze, lemige vulling met een hoge concentratie aan rolkeien. Deze laag

ondersteunde een volgende laag die bestond uit één rij grote, platte stukken kalkzandsteen, in horizontaal verband gestapeld. Daarbovenop werd opnieuw een laag rolkeien aangetroffen in een grijze, lemige vulling die op haar beurt opnieuw een laag platte kalkzandstenen in horizontaal verband droeg. De afwisseling van lagen met rolkeien en lagen met kalkzandsteen gaf aan de weg een solide fundering.

De bovenste laag bestond uit een 30 cm dik pakket grote en kleinere stukken kalkzandsteen die onregelmatig gestapeld waren met ertussen enkele aardewerkfragmenten, dierlijk botmateriaal, metaalslakken en stukken van Romeinse dakpannen. Ook bovenop het eigenlijke wegdek –zoals tussen de stenen van het wegdek– werd een laag aangetroffen met daarin een hoge concentratie aan goed bewaard dierlijk botmateriaal en metaalslakken. Verder onderzoek zal moeten uitmaken of deze afval laag deel uitmaakte van de weg (soort nivelleringslaag) of als afval laag bovenop de weg terechtgekomen is nadat deze buiten gebruik gesteld was.

Langs beide zijden van de Romeinse weg troffen we een afwateringsgracht aan die in één fase gedempt lijkt te zijn. De gracht aan de noordoostzijde was opvallend minder diep dan de gracht aan de zuidwestzijde. Dit heeft vermoedelijk te maken met de hellingsgraad van het terrein waardoor de gracht aan de zuidwestzijde meer regenwater diende op te vangen.

Vermoedelijk betreft het hier een secundaire weg binnen de Romeinse nederzetting van Asse die de verbinding vormde tussen de Romeinse weg richting Elewijt en de baan richting Rumst (aangetroffen bij de opgraving van de K.U. Leuven langs de Krokegemseweg in 2007).

4.2. Kuilen, grachten en greppels en een afdeklag

Van de meerderheid van de grotere en de kleinere kuilen konden we de oorspronkelijke functie (voorlopig) niet achterhalen. Een aantal van deze sporen bevat nauwelijks archeologisch materiaal terwijl andere in laatste instantie met afval werden opgevuld. Bij het aardewerk vinden we naast het geïmporteerd luxe vaatwerk (terra sigillata, terra nigra,...) ook gewoon aardewerk, zoals kookpotten, borden, kruiken, kommen, wrijfschalen en voorraadpotten. Opvallend is de aanwezigheid van een bustevaas met de afbeelding van de Romeinse god Mercurius met zijn attributen (de geldbeugel, de slang, de ram en de haan) in één van de kuilen. Op basis van al dit materiaal kan de opvulling van deze kuilen gedateerd worden tussen de tweede helft van de 1ste eeuw en het begin van

Werfcontrole naar apotheek Verlinden - Opwijk.

Annick ARTS en Hadewijch DEGRYSE

Op het perceel Afd 1, Sie B, 423a aan de Marktstraat te Opwijk, eigendom van de familie Verlinden, vermoedde de Heemkundige Kring van Opwijk de aanwezigheid van een middeleeuwse gracht. Tijdens een archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd door het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) op 18 april 2007 werd de gracht echter niet aangetroffen. Men vermoedde dat de gracht zich onder de kerkhofmuur moest bevinden. Tijdens een eerste werfcontrole door het Agentschap RO Vlaanderen – Onroerend Erfgoed op 7 februari 2008, na de afbraak van de kerkhofmuur en het steken van de bekisting, werd een bruine, lemige laag opgemerkt die ofwel de gracht, ofwel een puinlaag kon zijn. Om uitsluitel te kunnen geven over de aard van deze laag werd er op 10 maart 2008, tijdens het uitgraven van de bouwput, een tweede werfcontrole uitgevoerd door het Agentschap RO Vlaanderen – Onroerend Erfgoed en Hadewijch Degryse, provinciaal archeoloog van Vlaams-Brabant.

Om de controle te kunnen uitvoeren groef de aannemer een sleuf met NW-ZO oriëntatie, dwars op de lange zijde van het perceel, aan het voetpad. In de profielen van deze sleuf was de gracht zichtbaar. De gracht werd opgekuist, gefotografeerd en ingetekend.

IN DE VULLING KONDEN WE 3 LAGEN OPMERKEN:

1. ca. 60 cm dikke laag van vrij vaste, homogeen bruine leem met baksteenfragmentjes, mortelbrokken en houtskool. In deze laag werden 2 zeer fragmentaire scherven aangetroffen.
2. Een lossere lichtbruine laag van ca. 6 cm dik met veel wortels.
3. De oorspronkelijke insteek van de gracht was gevuld met vaste grijze leem met veel houtskoolspikkels. Deze leem was oorspronkelijk waarschijnlijk vrij humeus, door reductie is deze vulling vrij slecht leesbaar.

Onder de gracht zijn sporen van oxidatie. Deze oxidatiesporen in combinatie met de reductie van de grachtvulling zelf en de afwezigheid van stabilisatielaagjes in de gracht, tonen dat de gracht minstens een groot deel van de tijd water bevatte. De vulling van de gracht gebeurde onder water. Laag 2 komt mogelijk overeen met een ruimingsfase van de gracht (waarbij de gracht zelfs mogelijk verbreed werd). Het diepste punt van de gracht ligt 1,75 m onder het huidige voetpad. De gracht liep ongeveer evenwijdig met de kerkhofmuur.

De totale breedte van de gracht kon niet opgetekend worden, daar ze zich gedeeltelijk onder het voetpad bevindt. Naar analogie met de breedte aan de ZO-kant, kunnen we afleiden dat de gracht waarschijnlijk maximaal 3 à 3,5 m breed was. Het is niet uitgesloten dat de oorspronkelijke gracht slechts met een breedte van ca. 1 m (ter hoogte van het huidige loopoppervlak) werd gegraven, maar wijder werd door afkalving van de wanden, het ruimen van de gracht of intentioneel verbreed.

Uit archiefbronnen uit de 16e eeuw blijkt volgens de Heemkundige Kring Opwijk dat er een gracht rondom de kerk was. In het kaartboek (landboek) van Opwijk van 1725-1726 is de gracht verdwenen en vervangen door een muur, behalve in het noordoosten, op het huidige perceel van de familie Verlinden. Door gebrek aan dateringsmateriaal kan niet worden uitgemaakt of de archeologisch geattesteerde tweede fase van de gracht overeen komt met de bouw van de muur op andere plaatsen.

Een kerkrekening van 1750 vermeldt volgens de Heemkundige Kring Opwijk de levering van Boomse kareelstenen voor de bouw van een nieuwe muur, vermoedelijk betreft het hier de muur die in februari werd afgebroken. Deze melding geeft een terminus ante quem van 1750 voor het dempen van de gracht.

Archeologisch onderzoek Borchtsite Opwijk.

Raf TROMMELMANS en Bert Acke

Algemeen overzicht op zone I (© Monument Vandekerckhove nv).

Begin juni 2008 startte in Opwijk een archeologisch onderzoek op de Borchtsite – Hof ten Hemelrijk. Door een geplande verkaveling waarbij een weg en verschillende woningen worden aangelegd op een terrein gelegen achter de Oude Pastoriedreef en de Kattestraat, werd het bodemarchief ernstig bedreigd. Het onderzoek gebeurt door een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv uit Ingelmunster in opdracht van de Intercommunale Haviland, die zelf ook een aantal arbeiders levert voor het project. Voor de financiering kan de intercommunale rekenen op een subsidie van de gemeente Opwijk en van de provincie Vlaams-Brabant.

Op basis van oud kaartmateriaal en twee voorgaande onderzoeken met proefsleuven door respectievelijk de gemeente Opwijk (1998-1999) en door het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed (2005) werd vastgesteld dat er op deze site een duidelijk archeologisch verleden aanwezig was, mogelijk een motteheuvel. Er kon verwacht worden dat de grote structuren die deze motte of 'borcht' vormden enigszins bewaard zijn. Daarbij gaat het meestal om aanwijzing van een ophoging en een of meerdere omringende grachtsystemen, evenals overblijfselen van bouwstructuren, zowel in hout als steen. De 10de-eeuwse 'borcht' zoals ze gekend is uit de geschreven bronnen zou een houten gebouw geweest zijn omringd met een vrij brede gracht. Het proefsleuvenonderzoek van het Agentschap bracht deze gracht al aan het licht, waarbij deze werd omschreven als een spoor van ongeveer 10 meter breed. Het huidige terrein wordt voornamelijk beheerst door een nat tot moerassig lagergelegen gedeelte en een iets hogergelegen rug. De bodem is een matig tot lichtzandige leembodem met een vrij zandige leembodem als moederbodem. Deze leembodem zorgt samen met de hoge grondwatertafel van het terrein voor problemen met de waterhuishouding tijdens de opgraving. In het proefsleuvenonderzoek van 1998-1999 kwam naar voren dat de site opgebouwd was uit een oranjebruine postmiddeleeuwse laag waaronder zich een grijze volmiddeleeuwse laag bevond. Deze gelaagdheid kon bij het lopende onderzoek inderdaad geconstateerd worden in zone I, de hoogstgelegen zone die zich in het noordelijke helft van het terrein bevindt.

Het onderzoek is nog volop aan de gang, er kunnen dus enkel voorlopige resultaten worden meegedeeld. De bodem is in zone I, het westelijk deel van de hogergelegen rug, vrijwel onverstoorde door recente activiteiten. Het eerste en tweede aangelegde vlak tonen de proefsleuven van de twee voorgaande onderzoeken en een aantal recentere kuilen. De voornaamste 'recente verstoring' is een 18de-eeuwse hoeve en de bijgebouwen daarvan, grotendeels in zone I en met een klein rechthoekig fundamentrestje in zone II. Onmiddellijk rondom de hoeve is een puinspoor terug te vinden dat waarschijnlijk in verband kan worden gebracht met het bouwen of het afbreken van de hoeve.

Coupe op afvalkuil in zone I (© Monument Vandekerckhove nv).

De kuilen en paalsporen zijn talrijk in zone I. Of de vele paalsporen een plattegrond zouden kunnen vormen is nog niet duidelijk, een deel van de paalkuilen zit in de huidige fase van het onderzoek nog verborgen in zone III, de oostelijke zone die in het najaar van 2008 zal onderzocht worden. De meeste sporen bevatten een kleine hoeveelheid keramiek, wat het misschien mogelijk maakt ze chronologisch met elkaar te vergelijken. Het gaat vooral om grijze keramiek, soms met radstempelversiering, in mindere mate wat Andenne-aardewerk. Er is dus duidelijk sprake van occupatie van het terrein sinds de volle middeleeuwen, maar er zijn echter (nog) geen aanwijzingen voor de mogelijke motteheuvel.

Een eerste blik op vlak 1 in zone II, de zuidelijke en lager gelegen zone die momenteel wordt onderzocht, leert ons al dat de bodem hier helemaal anders is dan in zone I. Van de (post)middeleeuwse gelaagdheid in zone I is hier geen sprake: teelaarde wordt opgevolgd door moederbodem, op haar beurt opgevolgd door blauwgroen zand.

Het onderzoek is nog volop aan de gang en wordt vermoedelijk afgerond in december 2008. Daarna volgt nog een periode waarin alle gegevens verwerkt dienen te worden. De eindresultaten worden in de loop van 2009 verwacht.

Meer info?

Bert Acke op 0485-88 71 16 of bert.acke@monument.be.

de 3de eeuw n.C. Opvallend is de grote hoeveelheid dierlijk botmateriaal (van runderen, schapen, kippen, paarden, herten ...) en metaalslakken in al deze sporen. Behalve keramiek en dierlijk botmateriaal werden er ook talrijke voorwerpen in ijzer en brons gevonden. Deze metalen voorwerpen zullen in de verwerkingsfase van het onderzoek verder door specialisten geconserveerd en gerestaureerd worden. Sommige kuilen kunnen waarschijnlijk als silo's of voorraadkuilen geïnterpreteerd worden. Daarnaast werden ook verschillende paalkuilen en een mogelijke waterkuil aangetroffen.

Verspreid over het hele opgravingsterrein kwamen verschillende smalle en ondiepe greppels voor met onduidelijke betekenis en datering. Sommige greppels kennen een parallel verloop terwijl andere er haaks op lijken te lopen. Mogelijk kunnen ze in verband gebracht worden met perceelsafbakening.

Opmerkelijk was de aanwezigheid van een 30 cm dikke afdeklaag uit de loop van de 3de eeuw n.C. die de meeste Romeinse sporen afdekte. Verschillende kuilen werden, vermoedelijk in de tweede helft van de 3de eeuw, doorheen deze laag gegraven. Zij bevat-

ten voornamelijk bouwafval zoals stukken verbrande leem en misbaksels van tegulae en imbrices.

5. Voorlopig besluit

Door het onderzoek aan de Nerviërsstraat kon aangetoond worden dat ook dit gebied, gelegen aan de grens van de woonzone van de Romeinse nederzetting, een belangrijke functie in de economische bedrijvigheid van de vicus bekleedde. De aanwezigheid van een goed bewaarde weg, verschillende greppels, kuilen, een mogelijke waterkuil en paalgaten wijzen op een intensief gebruik van het terrein. Verder onderzoek zal meer duidelijkheid moeten brengen over de datering van al deze sporen en de betekenis van deze sector in relatie tot de eigenlijke woonzone van de nederzetting.

Op zoek naar de steentijd in Averbode

Els MEIRSMAN, Bart VANMONTFORT & Marijn VAN GILS

AVERBODE

Inleiding

Met het oog op het toekomstige beheer van het projectgebied 'Averbode Bos en Heide' voerde de Eenheid Prehistorische Archeologie (K.U.Leuven) een inventariserend en waarderend archeologisch onderzoek uit in opdracht van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). Op basis van het reliëf en de bodemkundige context werd een deelgebied geselecteerd waar de kans op het treffen van steentijdvindplaatsen reëel leek. Dit gebied vormt in de nabije toekomst het onderwerp van een heideherstel, een ingreep die gepaard gaat met het afgraven van de strooisellaag en de organische toplaag van de bodem en dus met de verstoring van eventueel aanwezige resten van kampplaatsen uit de steentijd.

Het deelgebied van ca. 13 ha groot is gelegen ter hoogte van 'de Rietvijver' en beslaat een gedeelte van de zuidgerichte helling van de Diestiaan relictheuvel 'De Buts' en van de noordgerichte helling van relictheuvel 'De Weefberg'. Het verweerde, Tertiair substraat bestaat er uit zandige, zware, groene klei. Het werd tijdens het Pleistoceen (kwartaire) grotendeels bedekt met zand en lemig zand, en later voornamelijk in het zuiden van het deelgebied met stuifzand. In dit zandig materiaal ontwikkelde zich sinds het einde van het Pleistoceen een Podzol bodem. De aanwezigheid van droge zuid- en noordgerichte hellingen langsheen een natte depressie vormt een typische context waarin finaalpaleolithische en mesolithische sites verwacht kunnen worden (zie bijvoorbeeld De Bie & Van Gils, in druk; Van Gils & De Bie, in druk). Bovendien waren er in het verleden reeds vondsten van vuursteen artefacten gedaan aan de oppervlakte, onder meer door de heren G. Andries en P. De Kock (zie ook Exelmans 2008).

Het studiegebied werd in een eerste fase landschappelijk geëvalueerd met het oog op het identificeren van locaties waar archeologische sites mogelijk bewaard kunnen zijn. In een tweede fase werden deze locaties met behulp van megaboringen onderzocht om archeologische sites te identificeren en waarden.

Resultaten

De eerste, paleolandschappelijke fase wees uit dat de oorspronkelijke Podzol bodem niet overal even goed bewaard is. Bovenaan de hellingen, bijvoorbeeld, werd er nergens een spoor van teruggevonden. We veronderstellen dat de Podzol er ten gevolge van erosie is verdwenen. Lager op de hellingen zijn telkens wel restanten van de Podzol bodem teruggevonden. Vaak was deze verstoord door een eenmalige verploeging, wellicht bij de aanleg van het huidige bos. Aan de voet van de hellingen was de Podzol meestal goed bewaard en begraven door een pakket colluvium of door plaggen. Centraal in de natte depressie ontbreekt elk spoor van een Podzol bodem.

Op basis van de resultaten van de landschapskartering werden drie zones geselecteerd die aan een archeologische boorkartering werden onderworpen. De zones vertegenwoordigen drie verschillende topografische situaties waar tijdens de landschapskartering een goed bewaarde bodemopbouw is aangetroffen: (A) een naar het zuiden georiënteerde helling, (B) het lager gelegen deel van de vallei aan

de rand van het water en (C) de naar het noorden georiënteerde helling. Uit eerder archeologisch onderzoek in de noorderkempen bleek een voorkeur van de prehistorische mens voor naar het zuiden georiënteerde hellingen dichtbij water (De Bie & Van Gils, in druk). Zone A is dan ook het gebied met de hoogste archeologische verwachting. De andere zones werden geselecteerd om deze verwachting te toetsen aan de realiteit. De archeologische kartering werd uitgevoerd met een megaboor in een grid van 10 bij 10 m. Het opgeboorde zand werd systematisch uitgezeefd om de aanwezigheid van vuurstenen artefacten vast te stellen. In totaal werden zo 99 boringen geplaatst en uitgezeefd. Enkele boringen in zone A leverden afslagen in vuursteen op. In deze zone werd dan ook bijkomend een 1 m² grote proefput aangelegd die drie extra vondsten opleverde. Deze vondsten wijzen op de aanwezigheid van een vuursteenconcentratie, vermoedelijk gerelateerd aan de restanten van een jager-verzamelaar kamp uit het mesolithicum. In zones B en C werden geen artefacten aangetroffen. Hoewel dit mogelijk verband houdt met de beperkte steekproef, bevestigt deze observatie het verwachtingspatroon voor het gebied.

Besluit

Dit project liet toe een idee te vormen van het archeologisch potentieel van een gebied waarvoor totnogtoe weinig bekend was. Het kon aantonen dat er wel degelijk sites uit de steentijd kunnen verwacht worden op de droge hellingen langsheen natte depressies, een situatie die ten noorden van het projectgebied al veel langer bekend was. Op basis van het onderzoek konden ook enkele concrete suggesties worden gedaan met betrekking tot het toekomstige beheer van het gebied.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Landmaatschappij, in het kader van een LIFE project, mede gefinancierd door de Europese Unie.

Els Meirsmans, Bart Vanmontfort
Eenheid Prehistorische Archeologie
Marijn Van Gils

Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
p/a Celestijnenlaan 200 E - bus 2409, 3001 Leuven
prehistorische.archeologie@ees.kuleuven.be

Literatuur

DE BIE M. & VAN GILS M in druk: Mesolithic settlement and land-use in the Campine region (Belgium). In: WOODMAN P. & MCCARTAN S. (eds) Meso 2005: Proceedings of the 7th International Conference on the Mesolithic in Europe (Belfast, Northern Ireland, Aug 29-Sept 2), Oxford: Oxbow Books.
EXELMANS E. 2008. Prehistorische vondsten in Averbode. In: Mededelingenblad van Heemkring Averbode-Scherpenheuvel-Zichem 34, 1.
VAN GILS M & DE BIE M. in druk: Les occupations tardi- et post-glaciaires au nord de la Belgique. Implantations dans le paysage et modèles de comportement. In: DUCROCQ T., FAGNART J.-P., SOUFI B. & THÉVENIN A. (eds): Le Mésolithique ancien et moyen de la France septentrionale et des pays limitrophes (Mémoires de la Société préhistorique française).

OPWIJK

Op aanvraag van het Agentschap R-O Vlaanderen werd in opdracht van Providentia cvba tussen 1 juli en 25 augustus 2008 een archeologische opgraving uitgevoerd aan de Millenniumstraat te Opwijk door het Ename Expertisecentrum vzw. Op het terrein plant Providentia cvba de bouw van sociale woningen. De provincie Vlaams-Brabant subsidieerde dit onderzoek.

In de te onderzoeken zone was reeds een archeologisch vooronderzoek en een opgraving voor de wegenwerken gebeurd. Deze werden uitgevoerd door Archaeological Solutions onder leiding van K. Verelst en M. Bracke (zie Recent Archeologisch Onderzoek in Vlaams Brabant 2007).

De opgravingen van deze zomer brachten heel wat aan het licht. Ten eerste zijn er vondsten uit de steentijd, meer bepaald het mesolithicum (ca. 9000 – ca. 5500/4300 v.C.) en het neolithicum (ca. 5500 – 2600 v.C.). In de restanten van twee boomvallen troffen we chips, afslagen en microklingen in silex aan, die wijzen op het ter plekke debiteren en bewerken van deze grondstof door de prehistorische bewoners van Opwijk. Verkoelde hazelnootschelpen suggereren dat deze activiteit plaatsvond rond het haardvuur. Een kern en enkele kernfragmenten uit de ijzertijdkuilen nabij de boomvallen, kunnen we correleren aan de silex in de boomvallen. Verspreid over het gehele opgravingsvlak deden we nog een aantal losse silexvondsten. Deze kunnen we slechts ruim aan het mesolithicum of neolithicum toewijzen, enkele werktuigen uitgezonderd: een geretoucheerde kling met evenwijdige boorden en een geretoucheerde afslag in dezelfde silex kunnen op basis van hun typologische eigenschappen in het neolithicum gesitueerd worden. Een afgeknotte kling in Wommersomkwartsiet kent dan weer een datering in het mesolithicum aangezien deze grondstof hoofdzakelijk ontgonnen werd in deze periode.

De aanwezige sporen uit de metaaltijden zijn op basis van het aardewerk toe te wijzen aan twee occupatiefases: de eerste fase is te dateren in de late bronstijd – vroege ijzertijd, de tweede in de 4de-3de eeuw v.C., het begin van de late ijzertijd.

Twee spiekers kunnen we vermoedelijk in één van deze twee periodes plaatsen.

De sporen uit de eerste fase bestaan uit een reeks

kuilen die onderdeel uitmaken van één grote structuur. Ze zijn qua functie vermoedelijk te interpreteren als extractiekuilen voor de ontginning van zandleem. Uit de tweede fase hebben we een dubbele vlechtwerkwaterput, 4 crematiegraven en een dump van crematiereesten. Deze dump kan waarschijnlijk direct in verband gebracht worden met de vier crematiegraven die vlakbij werden bloot gelegd en die uit dezelfde periodes dateren.

De sporen uit de Romeinse tijd beperken zich tot enkele greppels met dakpanfragmenten, een kuil met een scherfje terra sigillata en een gracht waarin een randfragment van een kruik werd aangetroffen. Deze gracht loopt min of meer parallel met de huidige Asbeek en op de westelijke hoek van het terrein is ze onderbroken door een smalle opening.

Eén greppel kan met zekerheid in de late middeleeuwen geplaatst worden. Hij bevatte twee wandscherven in rood aardewerk met loodglazuur en één randfragment van een kan in steengoed uit Langerwehe. Vermoedelijk dateren ook drie andere greppels uit deze periode.

De Romeinse en middeleeuwse greppels kunnen in verband gebracht worden met gebruik van het terrein voor landbouw. Gezien de nabijheid van de dorpskern van Opwijk is dit niet verwonderlijk.

In al deze periodes lijkt de site zich op de rand van een nederzetting in het noordwesten te bevinden. De opgraving van het plangebied Providentia II leert ons dan ook dat dit deel van Opwijk archeologisch voldoende potentiëel bezit om rekening mee te houden indien de nu nog onbebouwde terreinen ten noorden en noordwesten van het onderzoeksgebied in de toekomst ontwikkeld zouden worden.

Volgens de bouwinscriptie werd het huidige Locutorium opgetrokken in 1718 (fase 4A). Het huidige gebouw is ongeveer 19 m lang en 6,5 m breed. Oorspronkelijk waren er gelijkvloers drie grote kamers. De westelijke kamer had een haard in de westelijke wand. In deze kamer dekte een bijna 1 m dik puinpakket afkomstig van de afbraak van de 17de eeuwse voorloper de oudere archeologische sporen af.

In de oostelijke kamer van het gebouw, tegen de uurwerktoeren aan, werd een bakstenen beerput gemetseld (met gewelf). Deze beerput bleef lange tijd in gebruik maar werd stelselmatig en grondig gereinigd, want bij

het leeghalen ervan werden geen beerresten meer aangetroffen.

Lokaal bleven onder latere muren beperkt resten van de oude vloer in rode en zwarte vierkante ceramiektegels bewaard.

De archeologische resten in de bodem zijn veel beperkter dan die uit de drie voorgaande fasen. Tussen 1718 en 1900 moeten er ongetwijfeld nog een aantal ingrepen hebben plaatsgegrepen aan het gebouw, want op 18de en 19de eeuwse gravures en prenten zijn duidelijk veranderingen aan het dak zichtbaar.

Omstreeks 1900 (fase 4B) vinden een aantal aanpassingen plaats aan het gebouw en dit om het leefcomfort te vergroten, waarbij het meest in het hoog springend de verdere indeling van de kamers was. Archeologisch werden van deze verbouwing heel weinig sporen teruggevonden. In de centrale hal bleef onder de trap een deel bewaard van de vloer in cementtegels uit deze periode.

Bij een renovatie omstreeks 1950 (fase 4C) werden overal de vloeren uitgebroken en vervangen door een betonnen vloer. Ook de beerput uit fase 4A werd een laatste keer geruimd en opgevuld met zand en puin. De weinige dateerbare vondsten uit deze laag zijn in de eerste helft van de 20ste eeuw te dateren.

De restauratiewerken die in 2007 aanvatten, betekenen opnieuw een grondige ingreep voor zowel het gebouw als het bodemarchief. Het bodemarchief wordt volledig weggegraven, en ook het gebouw gaat terug naar wat bekend is van haar oorspronkelijke toestand van omstreeks 1718.

Opwijk - Millenniumstraat. Archeologisch onderzoek van een landelijke site.

Wouter DE MAEYER & Frederik WUYTS

Archeologisch onderzoek van het Kasteel van Beersel

Janiek DE GRYSSE & Pedro PYPE (Ruben Willaert bvba)

Kanonkogels

Voorafgaandelijk aan de restauratie van de funderingsmuren (fase I) werd rond het kasteel van Beersel een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het project bestond hoofdzakelijk uit het maken van vier dwarsdoorsnedes door de kasteelgracht en sonderingen ter hoogte van de stortkokers, de brug en de zuidelijke keermuur.

Ruben Willaert bvba, meer bepaald projectarcheologen Pedro Pype en Janiek De Gryse¹, voerde in onderaanneming van Building nv het archeologisch onderzoek uit. De gemeente Beersel financierde het volledige onderzoek, inclusief de basisrapportage. De tijdelijke vereniging 'Kasteel van Beersel' met o.a. Architectuurbureau Karel Breda bvba, D+A Consult nv, Studiebureau De Clercq bvba, Michel de Waha en Frans Doperé coördineerde onderzoek en restauratie. De wetenschappelijke begeleiding van het archeologisch onderzoek was in handen van Dirk Pauwels (VIOE). Hadewijch Degryse (provincie Vlaams-Brabant) was eveneens nauw betrokken bij dit project. Het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed stond in voor de administratieve begeleiding. Voor de metaaldetectie werd een beroep gedaan op Johan Dils.

1. Inplanting

Het uitgevoerde onderzoek leverde interessante gegevens op over de inplanting van het kasteel. Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (DHM) toonde aan dat het kasteel gebouwd is op een smal plateau, op de rand van het overstromingsgebied van de Zenne. Een steile heuvelrug begrenst de zuidelijke zijde van het plateau, wat een belangrijke defensieve troef was. Dankzij deze strategische inplanting domineerde het kasteel een belangrijk knooppunt van communicatiewegen, zowel over water (Zenne) als over land (weg

Brussel-Halle-Bergen). De inplanting verklaart waarom het kasteel aan noordelijke en westelijke zijde veel zwaarder uitgebouwd is dan aan zuidelijke en oostelijke zijde. De drie zware hoektorens van het kasteel, met elkaar verbonden d.m.v. gebogen courtines, zijn immers duidelijk gericht op de Zennevallei.

De situering van het kasteel op het plateau is evenmin toevallig. Het kasteel is gebouwd langs de oever van een moerassige microvallei, uitgeschuurd door een zijtak van de Zenne. Uit het bodemkundig onderzoek blijkt dat zich in deze vallei oorspronkelijk, m.a.w. voor de bouw van het kasteel, een moerassig bos met hoge bomen en struiken bevond. De gracht rond het kasteel werd door enkele waterlopen, die in de zuidelijke heuvelrug ontspringen, permanent van water voorzien. Het grote verval veroorzaakte echter heel wat erosie in de bovenloop, waardoor dikke pakketten sediment in de gracht afgezet werden. In de proefsleuven ten noorden, ten westen en ten zuiden van het kasteel kwamen in de bodemprofielen enkele insnijdingen aan het licht. Hoe deze precies te interpreteren zijn, is niet helemaal duidelijk. Mogelijk gaat het om plaatselijke heruitgravingen van de gracht, nadat deze door sedimentatie van het geërodeerde materiaal volledig dichtgeslibd was. Ofwel werd de gracht tegen de fundering van het kasteel plaatselijk dieper uitgegraven, om te vermijden dat de gracht in tijden van conflict volledig droog kwam te liggen bij het afsluiten van de enige watertoevoer.

2. Onderzoek van de stortkokers

Op acht plaatsen bevinden zich in de fundering van het kasteel, net onder de waterlijn, rechthoekige openingen. Via deze stortkokers loosden de bewoners

BEERSEL

Stortkoker 5

(keuken)afval en de inhoud van de latrines, die zich op de verdiepingen bevinden, in de slotgracht. In tijden van verval werden de kokers en de grachten niet meer geruimd en ontstonden er ter hoogte van de stortkokers heuse afvalpakketten. Ter hoogte van zeven stortkokers werden sonderingen gemaakt en onderzochten we laagsgewijs de uitvloeit, het organische pakket dat via de stortkokers in de slotgracht vloeide.

Het onderzoek van de uitvloeit leverde slechts een beperkte hoeveelheid aardewerk op. Wellicht is een groot deel van het aardewerk in de kokermouduingen verdwenen tijdens het reinigen van de stortkokers en de gracht tijdens de restauratiefase van 1928 tot 1939. Ondanks het feit dat het aangetroffen aardewerk bovendien sterk gefragmenteerd was, leverde de studie van het aardewerk toch interessante gegevens op. Ter hoogte van stortkoker 1 en 7, in de flank van de toegangstoren, kwam in de onderste niveaus van de uitvloeit een vrij groot percentage grijsgebakken aardewerk voor. Dit aardewerk is typologisch te dateren in de late 13de -14de eeuw, maar de associatie met importaardewerk uit het Rijnland suggereert echter een datering in de tweede helft van de 15de - eerste helft van de 16de eeuw. Bepaalde vormen, o.a. kannen in grijsgebakken aardewerk, blijken in Vlaams-Brabant vrij lang door te leven. Het voorkomen van dit aardewerk onderaan de uitvloeit lijkt dan ook eerder te wijzen op een geleidelijke opvulling van de stortkokers vanaf de 15de eeuw tot de late 16de/17de eeuw dan op een oudere gebruiksfase.

De vondst van enkele fragmenten van nistegels afkomstig

van luxeuze tegelkachels wijzen duidelijk op de hogere sociale status van de bewoners in deze periode. Het kasteel was op dat ogenblik nog in handen van de heren van Witthem, die in deze periode nauwe banden hadden met de Bourgondische hofhouding.

De studie van het aardewerk uit de uitvloeit wijst daarnaast op een algemene vervalperiode tussen de tweede helft van de 16de en de eerste helft van de 17de eeuw. In de gracht bevindt zich rondom de basis van het kasteel een afvalpakket, wat erop wijst dat de gracht in deze periode niet meer onderhouden werd. De aanleiding voor dit verval ligt vermoedelijk in een politiek conflict en een daaruit voortvloeiende belegering. De belegering moet mogelijk gerelateerd worden met de figuur van Jan II van Witthem, heer van Beersel. Deze speelde tijdens de godsdienstoorlog van de 16de eeuw een vrij prominente politieke rol en veranderde op het einde van de 16de eeuw zelfs van politiek kamp. In elk geval heeft het archeologisch onderzoek aangegeven dat het kasteel rond 1600 vrij zwaar belegerd is. Rond de zuidelijke toren kwam immers een waaivormige baksteenconcentratie aan het licht, bestaande uit diverse muurpartijen en baksteenpuin. De muurpartijen werden in een latere fase zorgvuldig genivelleerd om militair-strategische redenen. De aanwezigheid van kanonkogels tussen de muurpartijen wees er duidelijk op dat de muurpartijen in de gracht terechtgekomen zijn door een zware artilleriebeschieting. Zowel de studie van het aardewerk als van de kalibers van de kanonkogels plaatsen de belegering in de

LEUVEN

Wegje in gebroken natuursteen

kloostermuur, maar wel reeds de 17de eeuwse voorloper van het huidige Locutorium. Op een kopie uit 1680 van een landmeterskaart uit 1617 staat naast de 17de eeuwse voorloper van het huidige gebouw wel een kloostermuur.

Naast dit wegje dat van een poortje in de kloostermuur naar de kerk draait, bevonden er zich in de tweede helft van de 16de eeuw geen gebouwen binnen de afgrenzing van het huidige locutorium.

Op een bovengenoemde kopie uit 1680 van een landmeterskaart staat de 17de eeuwse voorloper van het huidige Locutorium (fase 3). Dit gebouw is ongeveer 10 m lang en 5,5 m breed. De fundering van het gebouw gaat door het wegje uit fase 2. De westelijke gevel wordt gedragen door een stevig fundament dat onderaan uit ijzerzandsteen en kalkzandsteen is opgetrokken en daarboven uit baksteen. Aan deze westelijke kant werd een kelder gemaakt, omdat het gebouw zich deels in de natuurlijke helling bevond. De kelder meet ongeveer 3,6 m in het vierkant. De aanzet van een gewelf werd aan beide zijden nog waargenomen en in de zuidwestelijke hoek bevond zich een kelderraam. In de kelder lag een bakstenen vloer in halfsteens verband. De kelder zelf was via een trap met bakstenen treden bereikbaar vanuit de aanpalende oostelijke kamer.

Over uitzicht of de functie van de kamer boven de kelder is niets meer te achterhalen omwille van latere bouwactiviteiten.

De oostelijke kamer van het gebouw was maximaal 5,5 m lang en 3 m breed. Centraal in deze kamer bevond zich een haard, waarvan de haardwangen voor de restauratie van 2007 nog aanwezig waren. Bij het afkappen van het pleisterwerk van de muur werd op ongeveer 3,5 m boven de vloer een florale beschildering vrijgelegd. De vloer van de kamer bestond eveneens uit bakstenen in een halfsteens verband. De zone tegen de noordelijke buitengevel was in een later stadium vergraven voor het leggen van leidingen.

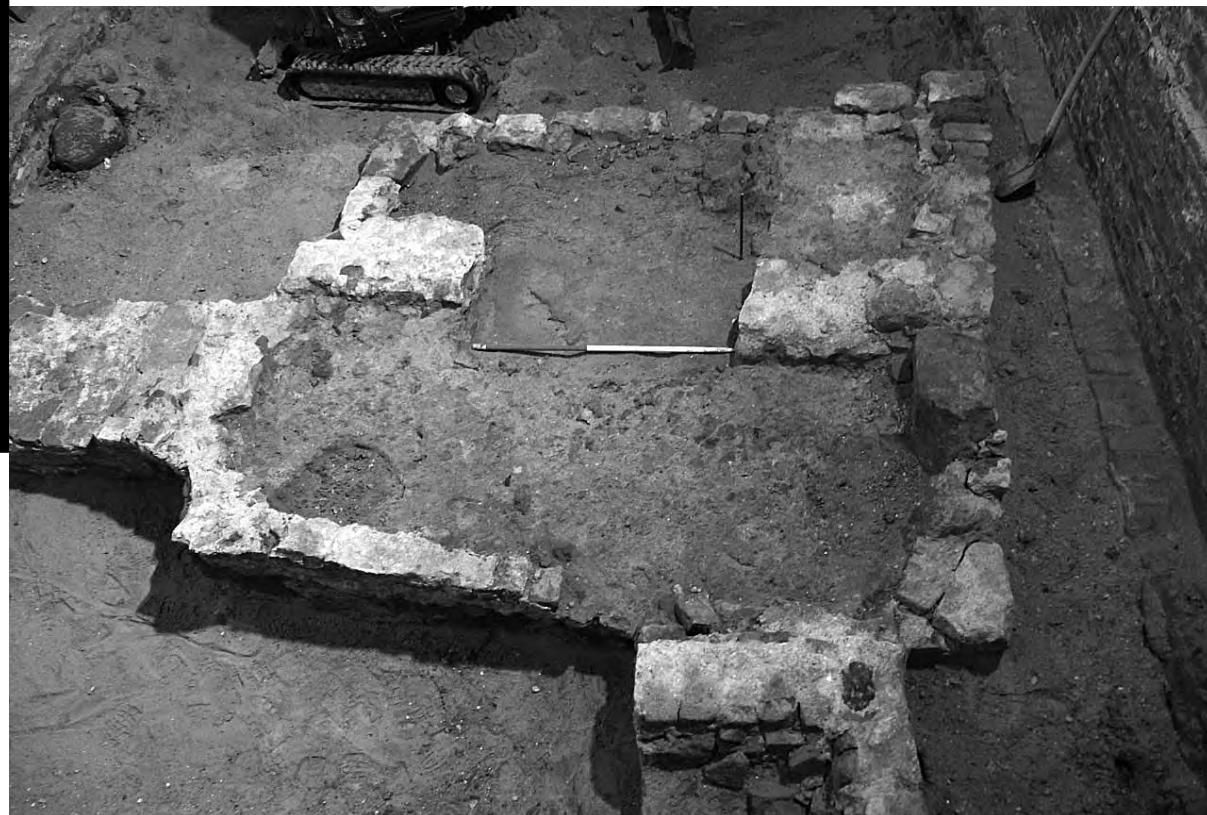
De dakaanzet bevond zich ongeveer 6 m boven het 17de eeuwse vloerniveau. We leiden dit af uit de negatieve aftekening van een trapgevel tegen de gevel van de uurwerktoren op de eerste verdieping van het huidige gebouw. De maximale hoogte van het dak kon niet meer bepaald worden omdat in een latere fase een deur van de uurwerktoren naar de zolder van het huidige Locutorium werd gekapt.

Zicht op de kelder aan de westelijke kant

Het archeologisch onderzoek van het Locutorium van de abdij van Park.

Maarten SMEETS

Zicht op het gebouw uit fase 1

Naar aanleiding van de geplande restauratiewerken aan het Locutorium van de abdij van Park te Heverlee, waarbij in het bestaande gebouw een kelder zou worden uitgegraven, legde het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed op dat de werken archeologisch begeleid zouden worden. Building NV en de vzw Vrienden van de abdij van 't Park vertrouwden het onderzoek toe aan Studiebureau Monumentenzorg bvba, dat de begeleiding deed tussen februari en september 2007.

In de eerste helft van de 15de eeuw bevonden er zich geen structuren op de plaats van het huidige Locutorium (fase 0). De opgravingen toonden een eerste bouwactiviteit aan van de noordelijke muur van de westelijke vleugel van het kloosterpand. Dit moet omstreeks 1448 gedateerd worden., afgaande op het dendrochronologisch onderzoek van de dakconstructie van dit gebouw.

Korte tijd later, in 1479, wordt een uurwerktoeren tegen de abdijkerk opgetrokken. Latere verbouwingen hebben het uitzicht van deze toeren grondig veranderd. Vanaf de eerste verdieping van het 18de eeuwse Locutorium tot op de zolder, bleef het oorspronkelijke muurwerk wel goed bewaard. Banden van natuursteen wisselen hier banden van baksteen af.

De oudste archeologische resten die afkomstig zijn van bouwactiviteit binnen het huidige Locutorium, gaan terug tot de tweede helft van de 15de eeuw (fase 1). Het gaat hierbij om een gebouw (ca. 6 x 5 m) dat

een licht afwijkende oriëntatie heeft van de huidige gebouwen. Binnen het opgravingsvlak werden drie muren en een hoektoren (bijna vierkant plattegrond van 3 x 3 m) aangetroffen. De muren waren opgetrokken in baksteen, maar voor de fundering van de hoektoren werden ook ijzerzandsteen en kalkzandsteen gebruikt. Twee U-vormige uitsparingen in de funderingen van de oostelijke muur van de hoektoren hebben vermoedelijk iets te maken met de bouw van de toeren.

Een grote mazouttank onmiddellijk ten zuiden van het huidige gebouw vernietigde er alle archeologische sporen zodat we onmogelijk het verdere verloop van de muren konden volgen of een verdere (kamer)indeling van het gebouw konden reconstrueren.

Het gebouw uit fase 1 wordt vermoedelijk in de loop van de tweede helft van de 16de eeuw afgebroken. Op de plaats ervan verschijnt een wegje (fase 2) in gebroken natuursteen. De afboording van het wegje bestaat uit op hun kant geplaatste kalkzandstenen tegels.

Gelijktijdig met het wegje is ook een kloostermuur opgetrokken, die in het verlengde ligt van de huidige kloostermuur. De iconografische bronnen zijn niet éénduidig. Op een gravure van J.B. Gramaye uit 1610 is weliswaar geen kloostermuur of pad te zien, maar staat wel een poortje afgebeeld. De eigenlijke locatie van het Locutorium zit verstopt achter bomen. De gravure van L. Vostermans uit 1649 toont geen

late 16de/vroege 17de eeuw. De belegering kan bijgevolg niet in verband gebracht worden met de fameuze belegering van 1488/1489. Opmerkelijk is evenwel het feit dat de historische bronnen geen enkele melding maken van een belegering in deze periode.

Het ontbreken van archeologisch materiaal jonger dan de eerste helft van de 17de eeuw, met uitzondering van een wijnflesfragment uit het begin van de 18de eeuw, wijst erop dat het kasteel na de belegering slechts beperkt bewoond werd. Deze vaststelling bevestigt de historische bronnen, die vanaf de 17de eeuw melding maken van slechts enkele individuele bewoners. In het begin van de 18de eeuw kwam het kasteel bovendien in handen van de familie van Arenberg, die het kasteel zelf nooit bewoonde.

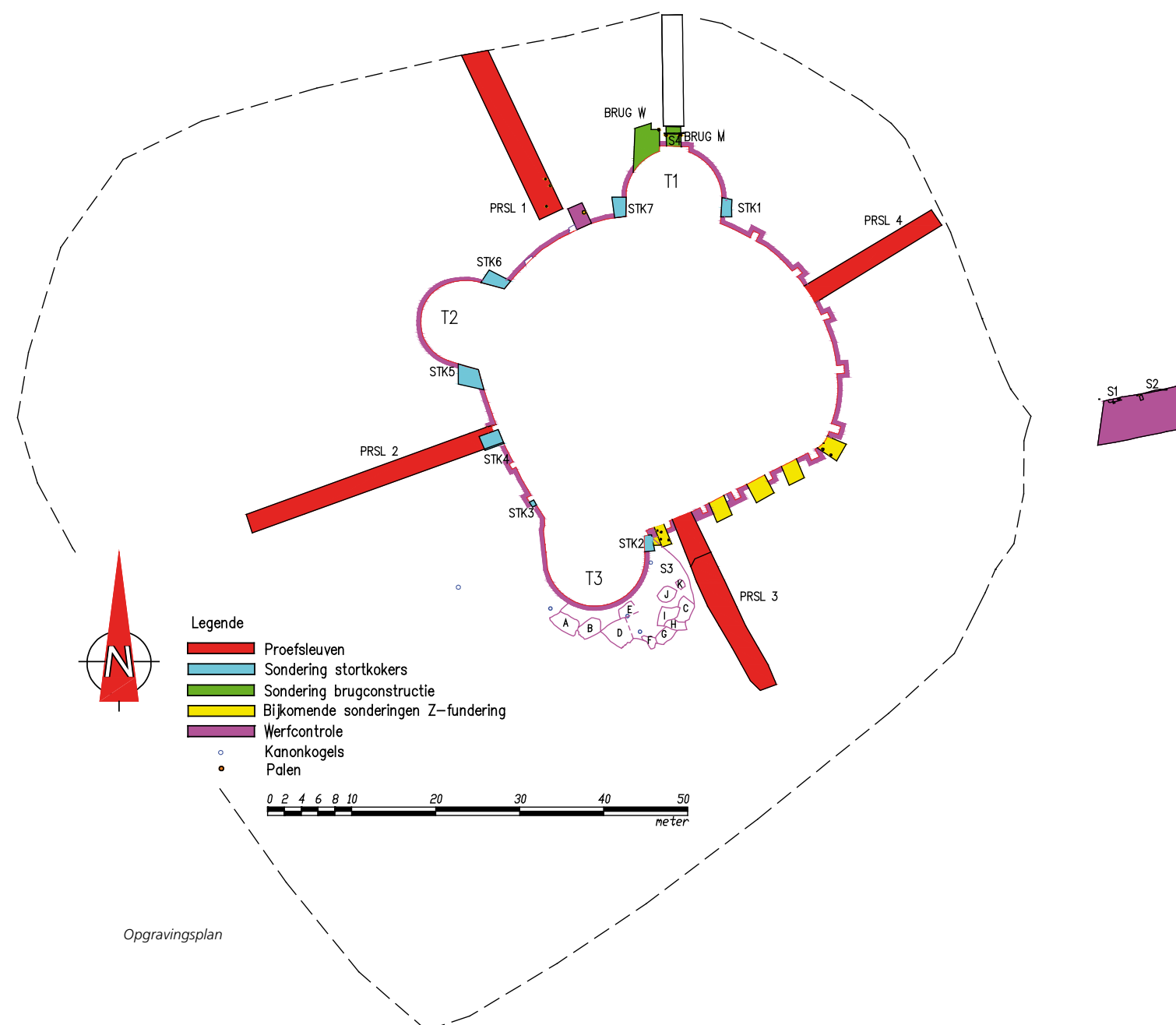
3. Onderzoek van de brugzone

De sondering tussen de huidige toegangsbrug en het bruggenhoofd bracht de restanten van twee oudere

houten brugconstructies aan het licht. Van de oudste fase restten slechts een tweetal elzenhouten heipalen en een horizontale verbindingsbalk. Wanneer deze brug opgetrokken werd, konden we niet bepalen. Tijdens de restauratiefase en meer bepaald tussen 1928 en 1938 werd op deze restanten een tweede constructie opgericht. Ongeveer een kwarteeuw geleden werd op de restanten van de brug uit de restauratiefase finaal de huidige brug geconstrueerd.

4. Onderzoek zuidelijke keermuur

Ten slotte toonde het archeologisch onderzoek aan dat het rechtlijnige verloop van de zuidelijke keermuur wel degelijk deel uitmaakte van het originele concept. Verassend was wel de ontdekking dat enkele sectoren van deze courtine op elzenhouten palen gefundeerd bleken te zijn. Daarnaast bleek uit het onderzoek ook dat het kasteel nooit een vierde hoektoren gehad heeft, zoals afgebeeld op sommige historische kaarten.

Verkennd archeologisch onderzoek op de site Bogaardenklooster te Diest.

Jeroen VERMEERSCH en Bert ACKE

DIEST

Bovenaanzicht op sleuven 1 en 2, die gekruist worden door sleuf 5. In sleuf 2 is de massieve ijzerzandstenen fundering zichtbaar (© Monument Vandekerckhove nv).

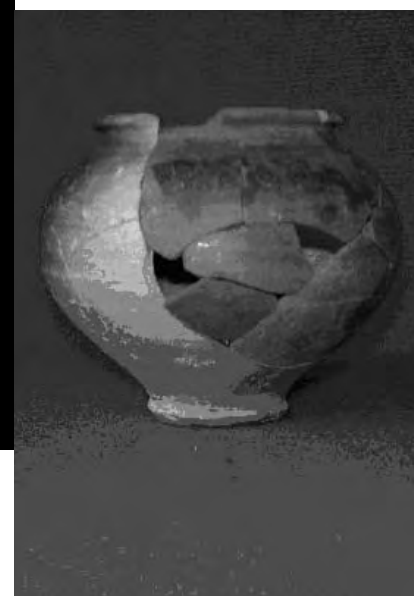
Tussen 25 augustus en 18 september 2008 voerde een team archeologen in dienst van Monument Vandekerckhove nv uit Ingelmunster een proefsleuvenonderzoek uit op een deel van de voormalige Euroshoesite in Diest. Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van en gefinancierd door nv Ezeldijk, die op de site de bouw van een rust- en verzorgingstehuis en serviceflats voorziet. De opgraving werd mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de provincie Vlaams-Brabant. Het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed stond in voor de administratieve opvolging van het archeologisch onderzoek. Gedurende het terreinwerk konden de archeologen rekenen op de bereidwillige medewerking van enkele lokale historici voor het verstrekken van interessante archiefinformatie.

Het onderzoek spitste zich toe op een terrein van ca. 4400 m² waar later een ondergrondse parking zal aangelegd worden. Deze zone bevindt zich op een voormalig fabrieksterrein achter de huizen langs de Begijnenstraat en de Schaffensestraat, in de vallei van de (deels overwelfde) Demer. In dit deel van de stad Diest werd in de 13de eeuw het Bogaardenklooster opgericht. De kloosterlingen hielden zich voornamelijk bezig met lakenproductie, maar begin 16de eeuw schakelden ze over op het brouwen van bier. Tussen de 13de en 18de eeuw werden de kloostergebouwen herhaaldelijk aangepast. Na de opheffing van het

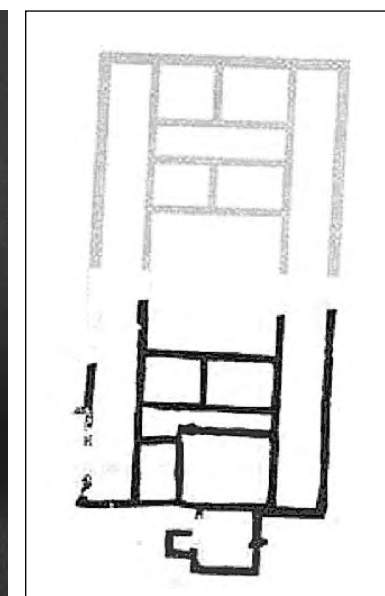
klooster in 1796 werden in de gebouwen achtereenvolgens een katoenspinnerij, een college, een militair hospitaal, een kazerne, sociale woningen en een sigarenfabriek ingericht. Een schoenenfabrikant brak in 1975 een groot deel van het complex af. Van het Bogaardenklooster resten nu enkel nog het hoofdgebouw uit 1714 en de aanpalende poort in de Begijnenstraat.

Bij het proefsleuvenonderzoek werden zes sleuven uitgegraven, vier noord-zuid gericht en twee oost-west. In totaal werd ca. 500 m² van het terrein op die manier onderzocht. Een ophogingspakket bovenop de alluviale kleibodem duidde erop dat het terrein vermoedelijk pas in de late middeleeuwen in gebruik genomen is. In de twee meest westelijke sleuven kwamen resten aan het licht die meer dan waarschijnlijk te koppelen zijn aan het middeleeuwse Bogaardenklooster. Het ging om enkele menselijke bijzettingen (waaronder een kindskelet), een bakstenen muurfundering en vooral om een massieve ijzerzandstenen muurfundering, die bestond uit minstens drie bouwfasen en in sleuf 2 kon gevolgd worden over een lengte van 37 m. Het oosten van het terrein werd vooral gekenmerkt door verstoringen van (sub)recente oorsprong, die dienen gezien te worden in het licht van de industriële activiteiten die hier sinds het begin van de 19de eeuw plaatsgrepen. Van enkele zandstenen (muur)structuren

HOEGAARDEN

Tiense beker, initiatie van metaalglans beker

Grondplan van de villa

Toch was er iets vreemd aan de hand met het aardewerk van de villa; heel wat aardewerk kon worden gereconstrueerd tot volledige individuen, waaronder borden en bekens. Bovendien waren sommige scherven secundair verbrand. Dit wijst op een handeling waarbij het aardewerk eerst gebroken werd, en waarvan vervolgens enkele scherven verbrand werden. Ten slotte vertoonden enkele scherven ook graffiti. Gelijkaardige aanwijzingen op het aardewerk op andere sites worden als de resten van een feestmaaltijd ter ere van de goden geïnterpreteerd. Mogelijk vonden er dus op de villa te Hoegaarden ook rituelen plaats, die verband hielden met de godenwereld. Een scherf met de inscriptie 'Iovi' beduidde in welke context men wellicht de godenwereld aanriep. Volgens de inheemse (ijzertijd) tradities werd van de god Taranis vruchtbare grond afgesmeekt; tijdens de Romeinse overheersing assimileerde deze god met Jupiter. Mogelijk hield men op de villa op de Goudberg een rituele feestmaaltijd, waarbij Jupiter aangeroepen werd om een goede oogst te verkrijgen. Ondanks het feit dat veel aardewerk typisch Romeins van vorm was en de graffiti in het Latijn werd gekrast, veronderstellen we dat een inheemse familie de villa bewoonde. Argumenten die we hiervoor kunnen aanvoeren zijn het handgevormd aardewerk en het rituele breken en verbranden van aardewerk. De familie leefde nog volgens oude tradities, maar had zich een Romeinse identiteit aangemeten. Ons besluit uit de aardewerkstudie van deze villa is dat een nieuwe cultuur gegroeid was tegen de 3de eeuw n.C., die een mengvorm was van inheemse tradities en Romeinse invloeden. We spreken terecht van een Gallo-Romeinse beschaving. In de loop van de 3de eeuw n.C. werd de villa, om onbekende redenen, verlaten. Tijdens de vroegmiddeleeuwse periode ten slotte verdwenen de resterende bovengrondse structuren van de villa. Stenen en dakpannen werden geroofd ten voordele van de bouw van een Romaans kerkje vlak bij de Goudbergsite.

Het gebruik van Gallo-Romeins aardewerk van de villa op de Goudberg, Hoegaarden.

Barbara BORGERS

De villa op de Goudberg, te Hoegaarden, lag op de vruchtbare leembodem van de Getevallei in het hinterland van de vicus Tienen. De villa bevond zich op een natuurlijk plateau op de helling van de Goudberg en was in zuidoostelijke richting georiënteerd. De aanleg van de E40 in de jaren zeventig vernielde de helft van de villa zonder dat er archeologisch onderzoek plaatsvond. De opgravingsgeschiedenis van de villa valt uiteen in twee fases: in 1980 groef Marc Meurrens de kelder van de villa op, evenals een losstaand vertrek dat door middel van een hypocaustum verwarmd werd; in 1998 tekenden Anne Schryvers en Tony Oost de helft van het grondplan van de villa in tijdens de opgravingen die gebeurden in het kader van de aanleg van de hsl. Enkele ijzertijdkuilen gevuld met aardewerk getuigen van de oudste menselijke bewoning op de Goudberg. Continuïteit tussen de bewoning tijdens de ijzertijd en de Romeinse periode kon niet worden vastgesteld. De Romeinse stenen villa werd in de loop van de 1ste eeuw n.C. opgetrokken; zij had aan elke zijde een porticus. We kunnen twee verbouwingsfasen onderscheiden: tijdens de eerste verbouwingsfase, rond het midden van de tweede eeuw n.C., vergrootten de bewoners een vertrek aan de zuidkant van de villa; de tweede verbouwing bestond uit de aanbouw van een klein vertrek met kelder aan het voornoemde vergrote vertrek. De archeologen interpreterden het vergrote vertrek als een belangrijke, centrale ruimte van het huis, die da-

gelijks gebruikt werd; hier werd het merendeel van het aardewerk en fresco's gevonden. Op basis van de studie van het aardewerk weten we dat de villa tot in de eerste helft van de derde eeuw n.C. bewoond geweest is. In het kader van een master thesis bestudeerde ik het aardewerk van de villa op de Goudberg. De belangrijkste conclusies volgen hieronder. Een zeer hoog percentage van het aardewerk is van Tiense productie; slechts een kleine hoeveelheid aardewerk is geïmporteerd, zoals terra sigillata en Keuls geverfde waar. Dit levert het bewijs voor de handelsrelatie, die tussen de vicus (op slechts een 5-tal km) en de villa bestond. De villa bewoners leefden – of consumeerden liever, volgens de Romeinse tradities en gewoontes: in de keuken werd olijfolie gebruikt en de kruiden werden in mortaria, of wrijfschalen, gemengd. Verder werd het voedsel naar Romeinse gewoonte in ovenschotels gebakken, en aan tafel werd wijn gedronken. Tafelwaar, waaronder bekers en borden, was in zeer hoge mate aanwezig in de villa (verhouding 1/2 in vergelijking met de opslag- en keukenwaar). Hieruit leiden we af dat sociale status een belangrijke rol speelde in het leven van de villa bewoners; het dineren naar Romeinse gewoontes – met Romeins aardewerk, maakte deel uit van de sociale identiteit. Toch verraadden enkele handgevormde kookpotten, dat inheemse kookgewoontes tevens behouden werden.

Detail van de ijzerzandstenen fundering in sleuf 2 (© Monument Vandekerckhove nv).

in deze zone is de functie onduidelijk. Resten van een mogelijk wegje, afgeboord en deels geplaveid met brokken ijzerzandsteen, werden in het zuidoosten van het onderzoeksterrein aangesneden. Mogelijk wordt een deel van het terrein in de loop van 2009 volledig opgegraven, maar dit maakt op het moment dat dit geschreven wordt nog deel uit van

onderhandelingen tussen het Agentschap R-O Vlaanderen en nv Ezeldijk.

Meer info?

Neem contact op met Bert Acke op 0485/887 116 of bert.acke@monument.be.

Kamperen op de vicus: Archeologisch onderzoek op een voormalige camping te Elewijt-Broekstraat.

Dirk PAUWELS (VIOE)

Van 11 tot 13 februari voerde het projectbureau Archaeological Solutions in opdracht van Providentia cvba een archeologisch vooronderzoek uit op een terrein in de Broekstraat te Elewijt, vlak bij de Barebeek aan de noordrand van de dorpskern. Voorafgaand aan de aanleg van een sociale verkaveling werd ongeveer 12% van het projectgebied (5300 m²) door middel van proefsleuven gesondeerd. De geplande bodemingrepen in combinatie met het rijke verleden van Elewijt als Romeinse vicus waren voor het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed voldoende grond om dit archeologische vooronderzoek op te leggen in de bouwvergunning. Ondanks het beperkte aantal archeologische (paal?)sporen en vondsten dat dit proefsleuvenonderzoek opleverde, werd in overleg tussen het Agentschap en het VIOE van 4 tot 22 augustus door laatstgenoemd instituut een vervolgonderzoek uitgevoerd, bekostigd door Providentia. Van de totale projectoppervlakte werd 2300 m² weerhouden voor verder onderzoek en machinaal opengelegd. Op basis van de bevindingen van het vooronderzoek (Bracke & Verhelst 2008) werd, na de afgraving van de Ap horizont en de bruine B2t bodem tot net op de overgang met de C bodem, een werkvlak aangelegd op ca. 40 cm onder het huidige loopvlak. In een tweede fase werd ongeveer een derde van deze oppervlakte nogmaals een 10tal cm verdiept tot een tweede werkvlak.

Enkele coupes op de grepel

Kuil met houten beschoeiing en bodem

Behalve een groot aantal moderne vergravingen die te relateren zijn aan het voormalige gebruik van het terrein als camping, dook in de noordelijke hoek van het terrein een cluster ondiepe grijze (paal?)sporen op waarin niet onmiddellijk een plattegrond kan worden herkend. Ook is hun relatie tot een klein, gebogen greppeltje nog niet uitgeklaard. Het bijna volledig gebrek aan vondstmateriaal is bovendien niet bevorderlijk voor de datering van de sporen. Enkele meter ten zuiden van de cluster kunnen wel vier paalkuilen worden geconfigureerd tot een spiekertje van 3,5 x 3,5 m. De westzijde van het terrein, aanpalend aan de Broekstraat, bleek uiteindelijk archeologisch het rijkst. Naast een aantal paalkuilen blijken de drie het meest in het oog springende bodemsporen een greppel, een depressie en een beschoeide kuil.

De greppel is een 20-30 cm breed spoor met een egale bruingrijze vulling die nog 10-20 cm diep bewaard is. Aan de zuidzijde van het terrein doorkruist de greppel vanuit de westelijke putwand het opgravingssterrein in ZO-NW richting over een lengte van 26 m, waarna hij in een rechte knik zuidwaarts afbuigt en na een drietal meter niet langer te traceren is. Het profiel van de greppel is gekenmerkt door schuine wanden en een vlakke bodem. De vulling leverde slechts een vijftal kleine fragmentjes bouw aardewerk op.

Het tweede archeologische spoor is eveneens slechts gedeeltelijk in de werkput aanwezig: een vijftiental meter ten noorden van de greppel ligt tegen de wes-

telijke putwand een langwerpige depressie met een lengte van ca. 25 m en een onderzoekbare breedte van 4 m. Dit spoor – misschien een poel - heeft een komvormig profiel en een maximumdiepte van 40 cm onder het werkvlak. De vulling, een afwisseling van witte en grijze lagen vergraven door enkele donkerbruine kuilen, werd in kwadranten van 1 m² opgegraven en leverde een behoorlijk aantal vondsten op. Of er uit de vondstverspreiding betekenisvolle patronen kunnen worden afgeleid moet nog blijken uit verder onderzoek. Wel blijkt nu al dat het grootste aandeel in het aardewerkspectrum wordt ingenomen door fragmenten van protohistorisch/inheems-Romeins handgevoerd aardewerk, gaande van poreuze, grof met bouw aardewerk gemagerde handgevoerde potten, over ruwwandige voorraadpotten met nageltopindruk tot reducerend gebakken dunwandige recipiënten met kamstreepversiering. Daarnaast komen scherven van wielgedraaide Romeinse ruwwandige potten, wrijfschalen en terra sigillataborden en -kommen, (w.o. een versierde Drag. 29, eerste helft eerste eeuw n. C.) voor. Naast het aardewerk neemt bouw aardewerk in de vorm van tegula- en imbrexfragmenten een groot deel van het totaal aantal vondsten voor zijn rekening. Twee in het oog springende vondsten uit de depressie zijn een fragment van een kobaltblauwe, 5-lobbige glazen armband met een dubbele, gele en golvende glasdraadversiering (ca. 200 v. – 200 n. C.) en een onvolledige, bronzen éénledige onderdraadse spiraalfibula.

De laatste dag van de opgraving werd opgevolgd door een 90 cm diepe, afgeronde kuil (diam.: 75 cm). Op halve diepte ging de donkergrijze vulling met wat dakpanfragmenten over in een houten beschoeiing mét houten bodem (fig. 2). Binnenin de beschoeiing bestaat de vulling uit grijze en groene laagjes die doorvlochten zijn door wortels van de beschoeiing en de plankenbodem. Onder de houten bodem was de kuilbodem afgewerkt met horizontaal en cirkelvormig geplaatste Romeinse dakpanfragmenten (totale diam. 50 cm) (fig. 2). De beschoeiing, de bodemafdekking in dakpannen en de typische groenblauwe verkleuring van de bodem om en onder de dakpannen wijzen alle in de richting van een interpretatie van de kuil als een waterput(je). Toch moeten wij door de houten bodem ook nog andere opties openhouden, en kan het gevonden botmateriaal in dit opzicht misschien verhelderend werken.

Het vondstmateriaal omvat naast de al vernoemde dakpannen en het botmateriaal ook een handvol scherven van dezelfde handgevoerde makelij als uit de depressie.

Het archeologische onderzoek in de Broekstraat heeft duidelijk een aantal nederzettingssporen opgeleverd. De beperkte omvang van het onderzochte areaal maakt dat een interpretatie van de sporen binnen de nederzettingcontext niet eenvoudig is. Verder archeologisch onderzoek op aanpalende percelen zou ons blikveld kunnen verruimen maar dergelijke onderzoeksopportunities zijn in de nabije toekomst niet te verwachten: het terrein is omringd door woningen aan de west- en zuidzijde, de Barebeek aan de noordzijde en de Broekstraat aan de westzijde. Zo is bv. de kans dat de depressie ooit nog verder kan worden onderzocht vrij klein: de aanleg van de Broekstraat en de parallel hiermee aangelegde nutsleidingen van de verkaveling hebben ongetwijfeld het resterende deel ervan helemaal of grotendeels vernield. Van de greppel daarentegen kan men aannemen dat hij nog doorloopt in een klein onbebouwd perceel aan de overkant van de straat.

De paalsporen, de greppel, de spieker, de depressie/poel en de beschoeide kuil kunnen als elementen van één of meerdere erven nabij de Barebeek worden geïnterpreteerd. In dit stadium van de verwerking kan nog niet worden uitgemaakt hoe deze verschillende nederzettingssporen zich chronologisch verhouden tot elkaar en binnen de nederzettingchronologie van de Romeinse vicus. Het merendeel van het schervenbestand hoort thuis in de traditie van inheems, handgevoerd aardewerk en kan voorlopig nog niet chronologisch worden gedifferentieerd. Dit handgevoerd aardewerk, net zoals de glazen armband en de fibula, is een voortzetting van tradities uit de ijzertijd. Met de combinatie van dergelijke artefacten in vertrouwde vormen en technieken én typische Romeinse importproducten als de sigillata en dakpannen, die een hele andere contemporaine cultuur weerspiegelen, bevinden wij ons in de Broekstraat dan ook misschien in de late ijzertijd – vroeg-Romeinse tijd, een periode waarin de lokale bevolking te Elewijt zich opmaakt voor een bloeiperiode die tot op het einde van de tweede eeuw zou duren.

Met de site aan de Broekstraat bevinden wij ons buiten de perimeter van de vicus zoals die traditioneel wordt omschreven op het 'plateau' (9-10 m hoogte) tussen Bare- en Binnebeek, ten ZZW van de opgraving. Aan de grondslag van deze afbakening van de nederzet-

ting ligt het nog steeds fundamentele onderzoek dat J. Mertens (NDO) rond het midden van de vorige eeuw uitvoerde (Mertens 1954). Zich baserend op eigen onderzoek – zowel opgravingen en proefsleuven als booronderzoek - en observaties door anderen zorgde hij voor de eerste gedegen status quaestionis van onze kennis van de vicus. In jaren volgend op zijn onderzoek viel het nog onbebouwde areaal binnen de door hem afgebakende vicusperimeter in sneltempo ten prooi aan woonuitbreiding. Pas in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw en de beginjaren van deze eeuw lieten nieuwe opgravingen door het IAP en daarna het VIOE (ongepubl., voor een kort overzicht zie Van Impe e.a. 2005) toe het archeologische gegevensbestand gevoelig uit te breiden en te modificeren, terwijl anderzijds een gericht evaluatief booronderzoek aantoonde dat diverse percelen in de vicus zeker nog archeologisch potentieel hebben.

Het VIOE-onderzoek van 2008 vult een onderzoekssleemte op lokaal niveau aan in de zin dat het een blik werpt op het Romeinse landelijke centrum te Elewijt dat nog grotendeels ononderzocht is. In een ruimer kader is 'de vicus' als nederzettingssysteem in Vlaanderen in alle opzichten nog een onbekend gegeven (zie Magermans 2006 voor een overzicht), een kennislacune die het VIOE sinds enkele jaren met gericht onderzoek in Vlaams-Brabant - Tienen (1997-2003, 2005 en 2008) en Asse (2006 en 2007) - poogt op te vullen. Deze onderzoeksresultaten kunnen vervolgens een waardevolle bijdrage leveren aan het wetenschappelijke debat dat in de ons omringende landen wordt gevoerd rond het concept vicus (rural centre/small town/petite agglomération) en de rol van deze nederzettingen in het Romeinse nederzettingssysteem in de noordwestelijke provincies van het Romeinse Rijk (zie bijv. Brown 1995, Burnham & Wachter 1990, Hiddink 1991, Petit & Mangin 1994, Rorison 2001, Rust 2006)

Literatuur

BRACKE M. & K.F.M. VERHELST 2008, Archeologisch proefsleuvenonderzoek op plangebied Elewijt-Broekstraat, gemeente Zemst. Definitieve rapportage van de bekomen resultaten, (AS - Rapportage 2008 – 13), s.l.

BROWN A.E. (ed.) 1995: Roman Small Towns in Eastern England and Beyond, Oxbow Monograph 53, Oxford.

BURNHAM & WACHER (eds) 1990: The Small Towns of Roman Britain, Berkeley.

HIDDINK H. 1991: Rural Centres in the Roman Settlement System of Northern Gallia and Germania Inferior, in: ROYMAN N. & F. THEUWS (eds) 1991, Images of the Past. Studies on Ancient Societies in Northwestern Europe, (Studies in Pre- and Protohistory, 7), Amsterdam.

MAGERMANS K. 2006: De vici. Een inventarisatie en functionele analyse van enkele zogenaamde vici in Vlaanderen tussen het begin van de 1ste eeuw n. Chr. en het einde van de 4de eeuw n. Chr., in: Terra Incognita, 139-154.

MERTENS J. 1954: De Romeinse vicus te Elewijt. Verslag over de opgravingen 1947-1953, in: Archaeologia Belgica, 19, Brussel (= Handelingen voor de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en kunst van Mechelen, 57, 1953, 21-62).

PETIT & MANGIN (eds) 1994: Atlas des agglomérations secondaires de la Gaule Belgique et des Germanies, 2 dln, Bliesbruck-Reinheim.

RORISON M. 2001: Vici in Roman Gaul, in: British Archaeological Reports. International Reports, 933, Oxford.

RUST Th. 2006, Architecture, Economics and Identity in Romano-British Small Towns, in: British Archaeological Reports. International Reports, 1547, Oxford.

VAN IMPE L., IN'T VEN I., DE PAEPE P., ERVYNCK A. & DESENDER K 2005: Invading tribes, advancing forests. A witness to the decline of economic activity in Flanders, circa 200 AD, in: Hässler H.-J. (ed.), Neue Forschungsergebnisse zur nordwesteuropäischen Frühgeschichte unter besonderer Berücksichtigung der altsächsischen Kultur im heutigen Niedersachsen. Studien zur Sachsenforschung 15, Oldenburg, 287-305.